

Erkki Tuomioja

Puhe Kouvolaan sosialidemokraattien vappujuhlassa Kuusankoski-talolla 1.5. 2019

HT

Viime vuonna vietimme vuoden 1918 sisällissodan muistovuotta. Sisällissodat ovat kansakuntia pahiten repiviä tapahtumia. Näin erityisesti tällä seudulla, kuten voimme silloisista tapahtumista kertovan Seppo Aallon puhuttavan Kuusankoski 1918 teoksen perusteella hyvin ymmärtää.

Vuoden 1918 arvet säilyivät pitkään myös siksi, että sotaa muisteltiin osapuolijaon merkeissä.. Kansallista sovintoa muistelu ei pyrkinytkään rakentamaan ja juhlinnan muodot päinvastoin osaltaan ylläpitivät haavoja ja vaikeuttivat yhteisen ymmärryksen ja sovinnon hakemista.

Vasta 50-luvun lopulta lähtien uudet kirjoittajat sekä kaunokirjallisuudessa että historiantutkimuksessa mursivat osapuolitaibun ja pystyivät tuottamaan ja luomaan vanhat jakolinjat ylittävää tietoa ja ymmärrystä tapahtumista. Väinö Linna kirjailijana ja Jaakko Paavolainen historiantutkijana olivat tärkeimmät uusien avauksien tuottajat.

Mutta sisällissotaan liittyen on edelleen avattavaa, tutkittavaa ja puhuttavaa. Näin tehtiin monissa sisällissodan tapahtumia käsitelleissä arvokkaissa seminaareissa ja tapahtumissa. On viennyt 100 vuotta ennen kuin tapahtumia on voitu käsitellä näin rakentavassa ja sovinnollisessa sävyssä.

Monet syyt selittävät, mutta eivät oikeuta sitä että Suomessa ajaututtiin kapinaan. Samoin kapinan jälkiselvittelyille summittaisine teloituksineen ja vankileirikurjuuksineen on esitetty paljon selityksiä, mutta ei oikeutusta.

Vaikka sisällissodan syistä ja tapahtumista voidaan edelleen esittää eriäviä käsityksiä, yhdistää nykysuomalaisia yhä vahvemmin käsitys, että sota oli valtaisa kansakuntaa koetellut onnettomuus, jonka tärkein opetus on se, että on tehtävä kaikkemme ettei tällainen enää koskaan voisi toistua.

Suomen sisällissota ei ollut ainutkertainen katastrofi silloisessa maailmassa eikä nykyisessäkään. Monet maat ovat viime edelleen sisällissotien ja niissä tehtyjen sotarikosten näyttämönä. Suomi ei kovin paljoa voi tehdä näiden konfliktien lopettamiseksi muuta kuin johdonmukaisesti tukea kaikkia rauhanpalauttamistoimia. Enemmän voimme tehdä konfliktien jälkeisessä tilanteessa, rauhanturvaajina ja siviilikriisinhallintatehtävissä sekä konfliktin uusiutumisen estämiseksi.

Vaikka Suomen valtiojohto, media ja kaikki puolueetkin osaavat tänään käsitellä sisällissotaa arvokkaasti ja rakentavasti on kuitenkin hyvä muistaa, että Suomessakin on edelleen synkkiä voimia jotka edelleen käyvät luokkasotaa vastustajan nöyryyttämisen ja hävittämisen hengessä. Se on vastenmielistä ja vaarallista, vaikka taistelutanner toistaiseksi on vain netin virtuaalimaailma.

Luokkasodan jatkajia löytyy vielä vasemmaltakin, mutta paljon enemmän asialla ovat ne, joiden puheissa ja kirjoituksissa ikuisina vihollisina näyttäytyvät työväenluokka ja Neuvosto-Venäjä. Tämä on sikäli paradoksaalista, ettei kumpaakaan enää ole.

Neuvostoliitto hävisi kaikkien tunnistamalla tavalla kohta 30 vuotta sitten, mutta se onko myös työväenluokka kadonnut on jo tulkinnanvaraisempi asia.

Jos näin on, kertoo se työväenliikkeen menestyksestä, sillä juuri luokkayhteiskunnan hävittäminen oli liikkeen päämäärä. Sosialidemokraateille tämä tarkoitti kumouskummittelun lopullisesti haihduttua luokkavastakohtaisuuksien tasoittamista ja asteittaista poistamista.

Pohjoismaisen sosialidemokratian saavutuksista kertoo se, miten kaikki pohjoismaat edelleen löytyvät jokseenkin kaikkien niiden kauneuskilpailujen kärkijoukosta, jossa kaikki maailman maat asetetaan järjestykseen niiden tasa-arvoa, ympäristönsuojelua, terveydenhoitoa, osaamista, hyvää hallintoa, kilpailukykyä ja jopa kansan onnellisuutta koskevien saavutusten suhteen.

Työväenliike kasvoi laaja-alaisena kansanliikkeenä. Työväenyhdistykset rakensivat ensi töikseen käyttöönsä työväentalon, kodiksi työväenliikkeen kaikille haaroille ammattiyhdistyksistä urheiluseuroihin ja näyttämöistä kirjastoihin.

Tämä on pitkälti jo historiaa. Työväenjärjestöjen heikentyminen kertoo samalla myös koko suomalaisen yhteiskunnan muutoksesta ja aiempien luokkavastakohtaisuuksien lientymisestä. Esimerkkinä se miten työväenliike oli edelläkävijä järjestäessään työväestön käyttöön sellaisia palveluja joita rahvaalle ei alun perin ollut tarjonnut kuin joka satunnainen hyväntekeväisyysjärjestö. Hyvinvointivaltion vähitellen rakentuessa iso osa niistä toiminnoista, jotka saivat alkunsa työväentaloissa, ovat siirtyneet kuntien hoidettavaksi, kuten kirjastot ja monet sosiaali- ja kulttuuritoimen nykyisin hoitamat toiminnot aina ensikodeista nuorisotiloihin.

Työväen perustama liiketoiminta ei sekään jäänyt työväentaloille ja Suomeen syntyi koko Suomen kansantaloudessa merkittävää roolia vielä 60-luvulla esittänyt ns. punapäätöman kertymä osuusliikkeineen, pankkeineen, vakuutusyhtiöineen ja rakennusliikkeineen. 80-luvulla siihen tarttui keinottelukapitalismin hybris joka johti sen komeimpien linnakkeiden kaatumiseen.

Osittain on kuitenkin kyse muodonmuutoksesta. Esim. kuluttajaosuustoiminta on tänään Suomessa vahvempi kuin koskaan. Palvelut ja edut joita osuustoiminta halusi tarjota yhteiskunnan vähäosaisille, ovat tänä päivänä edelleen ja aikaisempaa laajemmin ja helpommin saatavissa ilman, että niitä enää markkinoidaan vain erityisesti työväenluokalle suunnattuina palveluina.

Näkemyks työväenliikkeen hiipumisesta seurauksena sen menestyksestä luokkayhteiskunnan hävittämisessä on kuitenkin ristiriidassa sen kanssa, mitä päivittäin yhteiskuntaamme ja ympäristöämme tarkkailemalla voimme havaita.

Tänään voimme nähdä miten tulo- ja varallisuuserot ovat kasvaneet, miten sivuun syrjäytettyjen ihmisten määrä on lisääntynyt, miten heikommassa asemassa olevien ihmisten tarvitsemia tulonsiirtoja ja palveluja on leikattu ja ajettu alas, ja miten varallisuus maailmanlaajuisesti on keskittynyt niin että kahdeksan (8) rikkainta ihmistä maailmassa omistaa yhtä paljon varallisuutta, kuin koko maapallon asukkaiden köyhempi puolisko eli 3.7 mrd ihmistä.

Kaikki tämä kertoo sen luokkayhteiskunnan paluusta, jonka toivoimme ja kuvittelimme parhaimmillaan pohjoismaiden kaltaisissa hyvinvointivaltioissa jo hävittäneemme. Siten esim. pohjoismaita leimannut voimakas sosiaalinen liikkuvuus on jälleen vähentynyt. Yhä useampi suomalainenkin pysyy koko elämänsä ajan siinä sosiaaliryhmässä johon on syntynyt.

Eriarvoisuuden kasvu näkyy monin tavoin, kuten esim. kansanterveydessä. Pitkään jatkunut terveyserojen kaventuminen on taas kääntynyt niiden kasvuksi niin, että alimpaan sosiaaliryhmään syntyvän miehen elinikäodote on kaksitoista vuotta lyhyempi kuin ylimpään syntyneen.

Tässä ei kyse ole paluusta vanhaan työväenliikkeen synnyttäneeseen luokkayhteiskuntaan, vaan sen uuteen 2.0 versioon, jota voi kutsua luokkayhteiskunnaksi ilman luokkatietoisuutta.

Vanhan kahtia jaetun luokkayhteiskunnan rajat olivat useimmiten selkeitä ja institutionalisoituja. Porvaristolla oli pörssi, kansallisteatteri, ooppera, kirkko, golfklubit, suojeluskunnat, partioliike, yliopistot, kauppakamarit; työväestöllä työväentalot, työväenlehdet, ammattiliitot, työväen urheiluseurat, työväenkulttuuri omine näyttämöineen, sivistysjärjestöineen jne. Tällaisessa yhteiskunnassa jokainen tiesi paikkansa, sillä se oli useimmille syntymässä määrätty. Rajat olivat selkeitä, mutta eivät kokonaan ylittämättömiä – paitsi vuonna 1918.

Vaikka eriarvoisuus on jälleen kasvamassa ei se synnytä yhtä selviä dikotomioita kuin ennen. Vaatetus, elintavat, kulttuuri tms. eivät yhtä selvästi paljasta ihmisten luokka-asemaa kuin ennen. Työväenluokka on hajaantunut moniin erilaisiin kerrostumiin ja ryhmiin. Työelämän muutokset ovat muuttaneet työnteon luonnetta ja työsuhteita aivan erinäköisiksi kuin miltä ne sata vuotta sitten näyttivät, eikä muutos koske vain ulkoisia olosuhteita kuten suurten tehdassalien ja hikipajojen katoamista.

Palkansaajan suhde työnantajaan on muuttunut yksilöllisemmäksi ja kollektiiviset työehtosopimukset ja neuvottelumekanismit säätelevät sitä aikaisempaa vähemmän. Joillekin se on ainakin joksikin aikaa voinut tuntua vapauttavalta ja etuja tuovalta, mutta kokonaisuudessaan se on merkinnyt epävarmuuden lisääntymistä ja työntekijäin aseman heikentymistä.

Yhtenäistä tai edes yhteistä työväenluokan identiteettiä ei ole eikä liioin sellaista sen edustajaksi käsitettyä työväenliikettä, johon voitaisiin tai haluttaisiin samastua, samalla kun erilaiset alakulttuurit ja niiden kautta tapahtuva identiteetin määrittäminen ovat lisääntyneet.

Lähes puolet ihmisistä ei puoluekannatuksen mittauksissa osaa tai halua nimetä ainuttakaan puoluetta, jota kannattaisivat. Valtaosaltaan nämä ihmiset ovat köyhiä, usein yksinhuoltajia tai yksinäisiä, heikosti koulutettuja ja eri syistä työelämän ulkopuolelle jääneitä; yhä useampi myös terveysongelmista kärsiviä. Kenties julmin ja haastavin osattomuuden muoto on se, että siinä missä näillä ihmisillä aikaisemmin oli tunne kuulumisesta työväenluokkaan ja luottamus parempaa tulevaisuutta lupaavaan työväenliikkeeseen, ei tästä enää ole kuin rippeet jäljellä.

Työväenliike on mielellään nojannut menneisiin saavutuksiinsa hyvinvointivaltion rakentajana. Historiattomassa ajassamme jolloin ei enää tunneta sitä, miten ja mistä olemme tulleet siihen missä tänään olemme, tämä ei enää toimi. Kaikki esiintyvät hyvinvointivaltion ystävinä ja jopa

työväenpuolueina, vaikka aikanaan ovat vastustaneet jokaista uudistusta jolla sitä on rakennettu. Näin tehdessään ne eivät ole suinkaan tarkoittaneet rakentaa menestystään minkäänlaisen luokkasamastumisen varaan, vaan paremminkin tarkoituksena on ollut osoittaa, miten merkityksettömäksi luokkasamastuminen on käynyt.

Hyvinvointivaltiosta on tullut sosialidemokratialle eräänlainen riippakivi, kun meidät katsotaan aina vastuullisiksi siitä, jos sitä on heikennetty tai sen toiminnassa on puutteita, aivan samoin kun on pitkään aina ollut sosialidemokraattien syy, jos Suomessa on joku paperitehdas suljettu, olimme sitten olleet hallituksessa tai oppositiossa.

Muutoksen halu oli äskeisissä eduskuntavaaleissa lähes käsin kosketeltava. Mutta kovin selvää tai yhtenäistä viestiä siitä, minkälaisesta muutoksesta on kyse, vaalit eivät antaneet.

Ajalleamme ominaista on, että vanhat aatteet ja liikkeet ovat kaikki joutuneet epäsuosioon. Työväenliikkeen alamäki alkoi jo parikymmentä vuotta sitten, jolloin sen uutena haastajana oli markkinauskoinen ja kaikenlaisen yhteiskunnallisen säätelyn purkamiseen uskova uusliberalismi. Nyt sekini on jo menneen talven lumia, vihdoin myös Suomessa vaikka Sipilän-Bernerin kepu sille viime kaudella vielä jatkoajan tarjosi, vaaleissa rajun tuomion saaneella tavalla.

Menestyksekkäimmät vanhan vallan haastajat ovat olleet ulospäin suuntautuvia ihmisiä puhuttelevat vihreät ja sisäänpäin kääntyviä ihmisiä pelottelevat perussuomalaiset. Näillä puolueilla on selvimät kannat maahanmuutosta, johon edelliset suhtautuvat myönteisesti ja jälkimmäiset kielteisesti.

Luokkatietoisuuden kadottanut luokkayhteiskunta kasvattaa ja ruokkii erilaisuuden pelkoa ja suoranaista muukalaisvihaa. Tällaisessa yhteiskunnassa heikommissa asemassa olevien tyytymättömyys omaan asemaansa on populistisella propagandalla voitu suunnata maahanmuuttajien ja pakolaisten vastustamiseen, jotka lavastetaan syyllisiksi osattomien ja syrjäytyneiden kurjuuteen.

Vihreiden nousu Suomessa ja muualla on ollut osin reaktiota sosialidemokraattien näyttäytymisensä - oikein tai väärin niin tällainen kuva on kuitenkin meihin tarttunut - ekologisiin haasteisiin myöhäisherännäisinä ja ammattiyhdistysliikkeen vanhoilliseksi leimattuun saavutettujen etujen puolustamiseen käpertyneinä vanhojen asemiansa vaalijoina.

Nationalistien ja oikeistopopulistien silmissä taas sosialidemokraatit kuvataan duunarit hylänneinä vihervasemmistolaisina taivaanrannan maalareina, jotka ovat antautuneet globalisaation voimille pystymättä estämään sen eriarvoisuutta ja markkinavoimien mellastusta kasvattavia seurauksia.

Vihreät ovat parhaimmassa tapauksessa potentiaalisia liittolaisiamme, kun taas nouseva nationalismi ja oikeistolainen populismi, joka näkee globalisaation uhkana ja tarjoaa ratkaisuksi rajojen sulkemista niin ihmisiltä vierailta kulttuurivaikutteilla kuin protektionismin merkeissä investoinneilta ja tavaroilta, on vaarallinen uhka niin omalle hyvinvoinnillemme kuin maailman tulevaisuuden turvaamiselle. Se tarjoaa myös tuulensuojaa rasismille, fanaattisuudelle ja demokratiaa uhkaavalle fasismille eikä sellaisen kanssa voi tehdä kompromisseja.

On kauhistuttavaa katsoa miten yhä useammassa maassa Yhdysvalloista ja Venäjästä alkaen autoritaariset populistit turvautuvat voimapolitiikkaan ja pyrkivät murentamaan sääntöpohjaista kansainvälistä järjestystä ja irtaantumaan demokratiaan, ihmisoikeuksien kunnioittamiseen ja oikeusvaltioperiaatteeseen nojaavia sopimuksista.

Vaikka elämme luokkayhteiskunnassa ilman tehdassaleissa ja työläisten ja porvareiden arjen vastakkaisuuksissa syntynyttä luokkatietoisuutta, ei toive paremmasta, turvallisemmasta ja tasa-arvoisemmasta maailmasta kuitenkaan ole kuollut. Kun työ ei enää tuo ihmisiä yhteen vaan yhä useammin jakaa heidät näennäisesti keskenään riippumattomiin tai jopa kilpaileviin ryhmiin, ei työväenliikkeen perustana olleiden ihanteiden taakse enää ole uskottavasti ja tuloksia tuottavasti koottavissa väkeä vetoamalla työväenliikkeen vanhoihin tunnuksiin, saavutuksiin ja toimintatapoihin.

Kannatusta voitamme ja ansaitsemme vain tarjoamalla uskottavan näkemyksen sille, miten tulevaa maailmaa tulee ja voidaan rakentaa. Vaatimaton eteneminen äskeisissä vaaleissa ei vielä palauttanut meille mitään kestävää johtoasemaa. On vain muiden hajanaisuutta ja heikkoutta jos 17.7 prosentin kannatuksella on mahdollisuus nousta maan suurimmaksi puolueeksi.

Uskon että suurin osa ihmisistä haluaa olla mukana sellaisessa poliittisessä liikkeessä joka mittaa politiikkansa onnistumista tai epäonnistumista sillä, onko se parantanut vai edelleen heikentänyt kaikista heikoimmassa asemassa olevien ihmisten toimeentuloa ja osallisuutta.

Samalla tavoin kaikkien kansalaisvapauksien, ihmisoikeuksien ja tasa-arvoisten osallistumismahdollisuuksien puolustaminen ja rasismien ja vihapuheen torjuminen kuuluu tällaisen liikkeen luovuttamattomiin arvoihin.

Suurin haasteemme on koko ihmiskunnan tulevaisuutta uhkaavan ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestäättömän kehityksen kääntämisen kestäväälle uralle. Kysymys ei ole vain jo pitkälle edenneen ilmastomuutoksen torjumisesta vaan myös lajien kiihtyvän katoamisen pysäyttämisestä ja luonnon monimuotoisuuden turvaamisesta.

Globalisaatio tuottaa maailmaan lisää vaurautta mutta jakaa sen aikaisempaa epätasaisemmin. Peruuttamattoman keskinäisriippuvuuden maailmassa vain monenkeskinen, sääntöpohjainen kansainvälinen yhteistyö voi tuoda ratkaisuja kestäättömään kehitykseen ja torjua globalisaation kielteisiä seurauksia.

Mutta nykyiset sopimus pohjaiset pelisäännöt eivät riittävästi aseta luonnon ja ihmisten hyvinvoinnista huolehtimista tärkeimmäksi asiaksi, joiden ohi markkinavoimien vapauksien edistäminen ei saa ajaa. Työväenliike on pohjoismaissa kyennyt rakentamaan muualla maailmassa esikuvalliseksi nähdyn hyvinvointivaltion. Mutta vapaiden pääomaliikkeiden ja alati syvenevän ne keinot ja menettelyt joilla aikaisemmin pystyimme pitämään markkinavoimat niille kuuluvassa hyvän rengin asemassa, on nyt otettava käyttöön ylikansallisessa yhteistyössä. Tämän tulee olla meidän kirkas ja yksiselitteinen sanoma kohta käytävissä eurovaaleissa.

Kaikki sanomani olkoon evästyksenä alkaviin hallitusneuvotteluihin.